

Prof. Gündüz Gökçe

1933'te İzmir'de doğdu. 1958'de bitirdiği G.S.A. Y. Mimarlık Bölümü'ne, 1962'de Sedat H. ELDEM'in asistanı olarak girdi. 1969'da doçent, 1978'de profesör oldu. Hocalığını hiç bırakmadan Anabilim Dalı ve Bölüm Başkanlıkları, Dekanlık, Rektör Yardımcılığı ve Rektörlük (2 dönem) gibi idari görevlerde bulundu. U.A.K. Sanat Dalları Konseyi Başkanlığı ve YÖK Genel Kurul Üyeliği yaptı. 2000'de emekli oldu.

Çeşitli mimari yarışmalarda ödülleri, mansiyonları olan ve her zaman hocalığı, mimarlığın önünde tuttuğunu söyleyen Prof. GÖKÇE'ye geçtiğimiz yılda Mimarlık Eğitim Derneği MİMED tarafından, mimarlık eğitimine yapmış olduğu katkılardan dolayı "Mimarlık Eğitiminde Üstün Hizmet Ödülü" verilmiştir. Halen Işık Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğretim hayatına devam eden, GÖKÇE aynı zamanda Sutopu Millî Takımımızın kaptanlığını yapmış eski bir millî sporcumuzdur.

Sedad Bey'li Yıllardan...

Prof. Gündüz Gökçe
MSÜ Rektörü (1987-1996)

1953 yılının Eylül ayı başlarında bir Perşembe günü trajik "Akademi yangını"ndan sonra onarılarak yeniden öğretime açılan Fındıklı'daki Akademi Binası'nda "201'de Sedat Bey'i bekliyoruz. Yapı Bilgisi I dersinin, asistanlar Utarit İzgi, Ferzan Baydar ve Mahmut BİR sorumluluğundaki uygulamasından çıkmışız. Baş asistan gibi bir konumda olan Utarit İzgi yapı detaylarının öğretilmesinden sorumlu, Ferzan Baydar ile Mahmut Bir'de yapacağımız bir katlı ev projesinin yürütülmesinden. Sedat Bey ise öğleden önce son saatte bize yapı elemanlarını anlatacak; temeller, duvarlar, döşemeler... Sınıfta heyecanlı ve gergin bir bekleyiş var. Üst sınıflar öğrencileri ile bir önceki yıl bu dersten başarısız olarak bizim sınıfa kalmış arkadaşlarımızın, kiminin hayranlık, kiminin korku ile söz ettikleri adeta efsane haline gelmiş Sedat Bey'i az sonra tanıyacağız...

Ve aradan 55 yıl geçmiş, benden Sedat Hoca ile ilgili bir yazı istenmiş. Ciddi ve bilimsel yönü ağır basan "Tasarım + Kuram" Dergisi'nde

yayınlanmak üzere Sedat Eldem hakkında bir yazı. Onun öğrencisi, asistanı, doçenti olmuş ve Akademi yıllarından Mimar Sinan'a çeşitli kademelerde yöneticilik, hatta Rektörlük yaptığım dönemlerde çeşitli çalışmalarını izlemiş, onunla birlikte çalışmış olmam nedeniyle istenmişti bu yazı. Zor ama kaçamayacağım bir görevdi. Sedat Bey'in mimarisi, hatta kişiliği ile ilgili çok sayıda yazı yayınlanmıştı. Ben ise onunla birlikte olduğumuz günlerdeki gözlem ve izlenimlerimden giderek Sedat Bey'i anlatacaktım, mümkün olabildiğince objektif kalmaya çalışarak. Böyle bir yazı ne ölçüde bilimsel olabilirdi? Şuna samimiyetle inanıyorum, bu yazının yayınlanması dergideki bir hedef sapmasının değil, sorumluların "Sedat Bey" fenomenini anlamış bulunmalarının sonucunda gerçekleşmiş olacaktır.

1953 yılının Eylül ayı başlarında bir Perşembe günü, saat 12.00'de 201'de Sedat Bey'i bekliyoruz. Hızlı adımlarla tam vaktinde giriyor sınıfa ve tahta başında elinde tebeşir ile anlatmaya ve tebeşir ile çok rahat ve hızlı bir şekilde

perspektifler çizmeye başlıyor. Düşey çizgilerde aşağıya doğru indikçe sola doğru düşeyden bir kaçma görülüyor. Değişik bir konuşma şekli var. Sık sık “değil mi?” diyor, ama bunu “di mi?” gibi telâffuz ediyor, cümlelerine de çok zaman “Efendim, ...” diyerek başlıyordu. Oldukça yakışıklı, görünüşü ve tavrı biraz Cary Grant, biraz Ray Milland. Dersi enerjik canlı bir tempoda sürdürüyor, bizlerle kontak kurmak gibi bir gayret içinde de görünmüyordu. Ne birinci sene, ne de ikinci sene bizim sınıfımızda bir şaka yaptığı, bizlere karşı konuştuğu, gülümsediği olmadı. Yalnız ilk sene, şimdiki kütüphanenin bulunduğu yerdeki Taut Atölyesi’nde yılsonu ödevlerinin teslimleri öncesinde projelerimize baktığı bir günü hatırlıyorum. Elim kesildiği için temize çizimlerde geri kalmıştım. Projemi görünce, “Efendim, nasıl olacak bilemiyorum.” demiş, benim içtenlik, biraz da çaresizlikle, “Ben de bilemiyorum hocam.” demem üzerine, elleriyle bir jest yapıp gülmüş, nedenini sormuş, daha sonra da geçecek not vermişti. İleriki yıllarda bizden küçük sınıflardan birinde, bacaların temizlenme yöntemlerini anlatırken, muzip ve cesur bir öğrencinin, “Hocam, bizde bir yöntem daha vardır, beyaz bir horozu alırsınız, bacadan aşağıya bırakırsınız, horoz çırpınarak aşağıya simsiyah bir şekilde inerken bacayı temizler” mealindeki sözlerini dinledikten sonra kahkahalarla gülerken, sınıftan adeta kaçtığını duymuştuk. Yaptığını işittiğimiz ilginç şeylerden biri de sınıf kapısında kendisine yol veren ve Sedad Bey’in teşekkür edip içeri girdikten sonra kapattığı kapıyı çalan öğrenciyi, “Efendim, bilmiyor musunuz? Hocadan sonra sınıfa girilmez.” diyerek sınıfa almadığı idi.

Bir de öğrencilik dönemimin sonunda Diploma Projesi jürisindeki esprisini hatırlıyorum. Konu Kadıköy Adliyesi idi. Mahkeme salonlarına, mahkeme heyetinin arkasından ışık gelecek tarzda bir çözüm getirmiştım. Nedeni sorulduğunda hakimlerin orada normal birer kişi olarak değil, birer otorite, birer silüet olarak görülmeleri amacıyla bunu yaptığımı söylüyordum. Sedad Bey hemen atıldı, ve “Efendim, bir faydası daha var,” dedi, “uyudukları da belli olmaz di mi?”.

Birinci ve ikinci yıllardaki Yapı dersi programlarının konuları temelden çatıya, çatı ölçüsüne, geleneksel çizgide idi, ilk yılda yaptığımız ev projesi de öyle. İkinci yılda asistanlarımız Ferzan Baydar ile İlhan Türegün’ün gayretleriyle iki katlı ev konulu projelerimizde ilk defa bu çizginin dışına çıkılıyordu. Sedad Bey’in buradaki tavrı tam olarak engelleyici olmasa bile cesaret vermekten uzaktı. Hatta bir keresinde, içinden açık döner merdiven çıkan bir salon için, “Efendim, salondaki erkeklerin gözü önünde hanımlar bu merdivenden nasıl çıkarlar ?” şeklinde bir tenkit getirdiğini duymuştuk. O sırada kıpkırmızı olmuş yüzü tamamen yaşlar içindeki kız arkadaşımızdan (1) cevap alamaması üzerine ona dönmüş ve onu görür görmez başını çevirip, “Kuzum, en iyisi siz bana Ferzan Bey’i çağırın, bu işi onunla halledelim” dediğine şahit olmuştuk.

İkinci sınıftan takıntısız olarak üçüncü sınıfa geçtiğim 1955 yazında tamamlanmakta olan Hilton’un şantiyesinde Sedad Bey’in yanında çalışmaya başladım. Sene içinde bizi Hilton’a götürmüş ve yapım hakkında bilgiler vermişti. Şimdi ise Hilton’un Baumeisster’de yayınlanacak planları çizilecekti. Bunlar için Amerika’dan, Skidmore, Owings & Merrill firmasından

¹ Prof. Dr. Perihan Gökçe

Resim: 1
Hilton Girişi,
"Uçan Halı"

Resim: 2
Hilton,
duvar çinileri

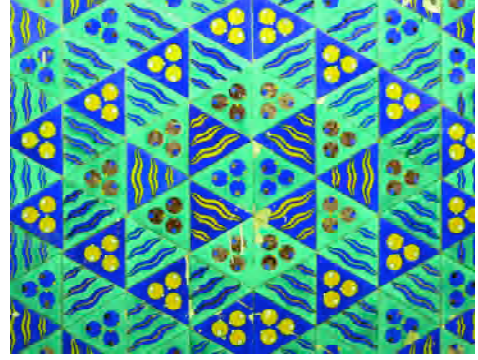

Resim: 1

gelen çizimlerden yararlanılacaktı. Yapım sırasında projelerle özellikle alt katlarda ve çatıda büyük değişiklikler yapıldığı için bu oldukça zor bir işti. Klâsik orta koridorlu plân şemasındaki yatak katları dışında proje büyük değişikliklere uğramıştı. Girişteki "Uçan Halı" motifli saçaktan (Resim 1) başlayarak dükkânlar, lobi, restoran ile zemin katın tümü, bu katın bahçe ile olan ilişkileri, bahçe düzeni, şadırvan, köşedeki pavyon bütün bunların manzaraya açılmaları, çatı düzenlemeleri burada çizilmişti ve tamamen Sedad Bey'e ait idi. Ayrıca, iç dekorasyonda kullanılan, geleneksel Osmanlı motiflerinden yola çıkılarak yapılmış çinilere (Resim 2) yön veren de o olmuştu. Akademi'deki öğretim çizgisinin çok dışında; malzeme, teknoloji, boyut ve kavram açılarından burada gördüklerim önemi bir deneyimdi benim için.

Aynı günlerde çalışılan bir diğer konu da Büyükkada'daki Rıza Derviş villası idi. (Resim 3) Planlar, kesitler, cepheler, perspektifler durmadan çiziliyor, değişiyor

Resim: 3
Büyükkada,
"Rıza Derviş Villası"

Resim: 2

yeniden çiziliyordu. Severek çiziyordum, anlamaya, bir şeyler öğrenmeye çalışıyordum.

Ama kuşkusuz en zoru maketin de durmadan değişmesi idi. Bu ise maketi götürtü olarak belli bir bedelle yapmayı yüklenmiş olan ve sürekli değişiklikler nedeniyle bir ödeme alamayan maketçiği hiç mutlu etmiyordu. Sedad Bey'in "eli sıkılığı" hakkında duyduklarım acaba doğru muydu? Ben çalışmamın karşılığını alıyordum. Ancak daha sonraki tarihlerde bazı bitmiş işlere ait ödemelerde de onun geciktirici davranışlarına şahit oldum. Acaba bunlar gerçekten bir "eli sıkılık" mıydı, yoksa Osmanlı aristokrasısından yetişmiş olmasından kaynaklanan, kendini bu tür küçük, rutin işlerin dışında tutmasından mı?

Sonraki yıllarda, 4. ve 5. sınıflarda Sedad Bey'de üç proje yaparak iyi notlar da alacak, ancak o günlerde değil daha sonraları, Sedad Bey'in öğrenciye bir şey öğretmekten çok, projenin ilerlemesine öncelik tanıdığını anlayacaktım. Okul çalışmalarında olduğu gibi, büroda da iş verirken, size sanki o işin evveliyatını ve gidişatını biliyormuşcasına davranıyordu.

Dikkat çeken bir nokta da, üçüncü boyutu tasarlama amacıyla yapılan perspektiflerde hiçbir zaman artistik perspektif

kullanmamasıydı. Hatta bir keresinde Orhan Çakmakçioğlu ve Bülent Serbest ile hazırlamakta oldukları Kilyos Otel Projesi çalışması sırasında, eli çok iyi olan bir arkadaşımıza⁽²⁾ perspektif yaptırmayıp, daha hassas çalışabileceğine inandığımız bir arkadaşımıza⁽³⁾ yapının aksonometrik perspektifini yaptırmıştı. Abartılmış, çok kere dramatik ifadeli perspektifler yerine, kuru, biraz da deforme olsa bile aksonometrik perspektiflerin gerçeği daha doğru yansıtacağına inanıyordu.

Sedad Bey ile ilgili görsel izlenimlerin en önemlileri klâsik bej trençkotu ve üstü fileli deri eldivenlerle kullandığı yeşil Buick'i ile Akademi'ye gelişi idi. Onunkinin dışında bir de Feridun Akozan Hoca'nın Borgward'ı vardı. Akademi'nin öğretim ve yönetim kadroları ile samimi ilişkiler içinde olduğuna da hiç şahit olmadık. Taraflar, hizipler varsa da o hiçbir zaman, sürekli olarak onlardan birine veya diğerine bağlanmamıştır. Hissedebildiğim kadarı ile, öğrenciliğim yıllarında Akademi Müdürü Nejat Sirel, Y. Mimarlık Bölümü Başkanı Sırrı Bilen ve Bina Bilgisi hocamız Arif Hikmet Holtay'dan oluşan, yönetici ağırlıklı bir gruptan uzak bir konumu olduğunu söyleyebilirim. İnsanlara mesafeli duruşunu Yönetime karşı da sürdürüyordu. Açıkça mualiften çok, biraz muğber, biraz da umursamaz izlenimini veren bir davranış içindeydi demek dahadoğru olacak.

Askerlik görevimin bitimini izleyen günlerden birinde Akademi'ye uğramıştım, belli bir amacım yoktu. Ancak o gün geleceğimin çizgisini belirleyen gün olacaktı. Karşılaştığımız Utarit Hoca, selâmlaşmadan sonra bana asistan olmak isteyip istemediğimi sordu.

Biri Sedad Bey'in olan iki asistanlık kadrosu açılmış, istemem halinde bana Sedad Bey'in olanını tavsiye ediyordu. Nasıl "Hayır" diyebilirdim? ... Girdiğim sınavın arkasından, bu defa asistanı olarak Sedad Bey'li yeni bir dönem başlıyordu. Utarit İzgi Hoca bağımsız olarak yürüttüğü İnce Yapı dersi yanında proje hocalığını da yüklenmiş, Ferzan ve Mahmut Beyler Akademi'den ayrılmışlardı. Sedad Bey'in yanında yalnızca, doçent konumunda olan Hamdi Şensoy vardı, bir de ben. İlerideki yıllarda kısa sürelerle Vahit Erhan, Öktem İrem, Tan Oral görev yapıp ayrılacaklar, ancak ben kalacaktım.

Sedad Bey'in asistanları ile olan ilişkisi de sıcaklık ve yakınlıktan uzaktı. Mesai saatinden önce gelir, "Efendim, başkaları gibi derse 5 dakika kala gelinip girilmez." derdi. Asistanlarını kişisel işlerinde kullanmazdı. Bu belki de aradaki mesafeyi korumak için uyguladığı bir taktik idi. Öğleden sonraya kalmaz, çay, kahve istemez, nadiren sağ eliyle ceketinin sol iç cebindeki paketten dikkatlice çektiği sigarasını içerdi. Asistan olarak, Hamdi Şensoy sorumluluğundaki Yapı Dersi uygulamalarına giriyordum. Sedad Bey asistanları dersine almaz, "Efendim, ben bazıları gibi asistanlarımı yanımda çanta gibi taşıyamam" derdi. O sırada, yayınlamayı düşündüğü, Yapı I ve Yapı II derslerindeki konulardan oluşan bir kitabın hazırlıklarının yapılmasını istiyordu. Başlangıcı çok önceye dayanan bu çalışma Mehmet Ali Handan, Turgut Cansever gibi isimlerle başlamış, ondan sonra Sedad Bey'in yanında görev almış tüm asistanlarca sürdürülmüş, ancak tamamlanamayıp eksik detay paftaları halinde, oldukça karışık, adeta bir yığıntı şeklinde duruyor, Sedad Bey bunların tamamlanmasını, eksiklerin giderilmesini istiyordu. Bazen dersten çıktıktan sonra

² Y. Mimar Şerafettin Öztürk

³ Prof. Dr. Perihan Gökçe

geliyor, “Kuzum, tahtaya asma çatılarla ilgili yeni bir şeyler çizdim, gidin onları alıverin..” diyordu. Hocanın çıkışından sonra öğrencilerin silebilecekleri düşüncesiyle, onunla birlikte derse girip not almayı istediğimizde gene “çantalı” cevapla karşılaşılıyorduk.

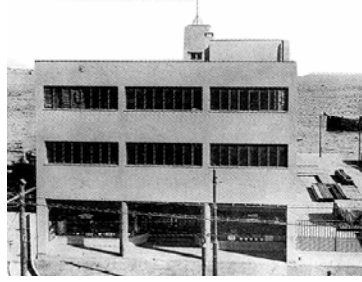
Bir gün kendisine yayınlanacak konuların başlıklarıyla içeriklerinin belirlenmesinin gerekli olduğunu söylediğimde aldığım cevap ilginçti: “Efendim, bu doktora çalışması değil, di mi?” Ama çalışma ilerleyemiyordu ve o yıllarda asistan olan Öktem İren ile ne yapacağımızı, neye öncelik vereceğimizi kestiremiyorduk. Sedad Bey’in Öktem ile beni bu konuda ciddi ve kararlı bir tavırla odasına çağırdığı gün aramızdaki en gerilimli gün yaşanacaktı. Sedad Bey çalışmalar hakkında bilgi almak için bizi çağırmıştı, odasında Hamdi Şensoy da vardı. Ona memnuniyetsizliğini anlatırken, “Efendim, Utarit’in şansı var, Yükselen gibi bir asistanı var”... gibi bir şey söyledi, bu benim açımdan bardağı taşıran damla olmuştu. Şunları söylediğimi hatırlıyorum: “Hocam, siz bu imayı bir kere daha yapmıştınız, o zaman düşünmüştüm, şansı olan acaba Utarit Bey mi idi, yoksa Yükselen mi?” Beklemiyor olmalıydı, “Efendim, nasıl efendim?” dedi, ben sürdürdüm: “Hocam beni başarısız, azimsiz, hatta niyetsiz bulabilirsiniz. Ancak insan geçmişe baktığında buradan asistan olarak gelmiş ve ayrılmış, Turgut Cansever, Maruf Önal, Ferzan Baydar, Veysi Selimoğlu gibi mimarlık alanında bugün önemli yerlere gelmiş isimleri hatırlıyor. O zaman ister istemez düşünüyorsunuz, kusur onlarda mıydı, yoksa başka bir yerde mi?” Arkasında duran Hamdi Şensoy’un beni yumuşatmak, susturmak gayretli işaretlerine rağmen devam ettim. Kendisi ile iletişim kuramadığımız,

bu yoldaki her girişimimizde rahatsız oluyormuş gibi bir tavırla karşılandığımız yönünde bir şeyler daha söylediğimi hatırlıyorum. Sözümü kesmediği gibi fevri bir tavır da takınmadı. Yalnızca, “Efendim, biz sizin ile bugün anlaşamadık, yarın tekrar konuşacağız” dedi. Ertesi gün bu konuşma olmadı, Hamdi Şensoy hocanın kararını bize bildirdi: 100’er levha çizecektik, üç ay içinde, yoksa her şey bitiyordu. Belirtilen gün geldiğinde 146 levha hazırlamıştım, Öktem de 100’den fazla. Sedad Bey ciddi bir şekilde memnun olmuştu. Hamdi Bey’e, “Efendim, bakın gözlerime inanamıyorum..” benzeri, takdir olduğu kadar kinâye niteliği olarak da yorumlanabilecek sözler söylüyordu. Sonrasında hiç beklemediğim bir davranışı ile karşılaşacaktım. Ne yazık ki bunun şahidi yok, aslında olamazdı da. Atölyede yalnızdım, Sedad Hoca geldi, “Kuzum, biz sizin ile bir süre anlaşamadık, bunu biraz da benim mizacıma verin...” dedi. Şaşırılmıştım, başı hafifçe eğik küçük bir gülümseme ile kolumu hafifçe sıktı ve gitti. Bir “estağfurullah” diyebildim mi hatırlamıyorum. Hocaya karşı çıkmış, ağır sözler söylemişim ve o bana karşı en küçük olumsuz tavır sergilememişti. Bu olayı basit bir meydan okuma, Sedad Bey gibi erişilmez olarak kabul edilmiş bir kişiliğe karşı bir başkaldırma olarak gösterme niyeti ile nakletmediğimin beni tanıyanlarca anlaşılacağından eminim. Benim yaptığımı, sanırım biraz gurur sahibi olan ve durumun gelişmesinden endişe eden herkes yapardı. Burada asıl önemli olan onun davranışı idi. Bu küçük şeylerin dışında tuttuğu kişiliğinin etkili olduğu söylenebilecek olan hoş görüşünden mi kaynaklanıyordu, yoksa bende bir şeyler bulduğu için, beni kazanmak düşüncesinden mi bilemiyorum. Ama son sözleri

biraz da bana hak verdiği şekilde yorumlanabilirdi. Kuşkusuz memnun olmuşum, ancak içimde garip bir eziklik duyduğumu da hatırlıyorum. İleriki yıllarda Yapı kitabı basılacak, önsözünde de Sedad Bey'den bana bir teşekkür cümlesi bulunacaktı.

Asistanlığımın bundan sonraki döneminde aramızda olumsuz bir şey yaşanmadı. Yalnız doçentlik çalışmamın çağdaş strüktürlere yönelik oluşundan pek hoşlanmamıştı. Zaman zaman takılıyordu. Hatta bir defasında o yıllarda yapılmakta olan Frei Otto ve arkadaşlarının Münih Olimpiyat Tesislerinin, tahmini bedelinin ne kadar üstüne çıktığına dair bir gazete kupürü getirmiş ve muzip bir ifadeyle, "Bakın efendim, sizinkiler..." demişti. O günlerden hatırladığım ilginç bir diğer konuşmamız da İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi ile ilgiliydi. Bir sabah, gene erken saatlerde atölyede karşılaşmıştık. "Kuzum..." diye her zamanki gibi başladı ve devam etti. "Bülent Özer sizin yakınınızmış, muzip bir dostum onun bir kitabını bana yolladı, benim ile ilgili kısımların altlarını kırmızı kalem ile çizmiş. Efendim, o sizin arkadaşınız, Zeynep Hanım Konağı (İstanbul Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Binası) için vermiş veriştirmiş. Binaları yapıldıkları zamanın şartları içinde değerlendirmek gerekir. O zaman resmi makamlardan gelen istekler o yöndeydi, öyle yapılması gerekti. Benim beğenilen

Resim: 5

binalarımdan biri olarak İnhisarlar Vekâleti'nden bahsedilir (Resim 4). O da biraz 'a la Corbu' di mi efendim? ..." sonra gülümsedi ve gitti.

O günden sonra Sedad Bey mimarisine daha dikkatli bakacaktım. İnhisarlar Vekâleti (Şimdiki Başbakanlık) (Resim 4) ile aynı yıllara rastlayan ve 1958'deki imar hareketleri sırasında kurban verilen Fındıklı'daki "Satie" binası da (1934) (Resim 5) gene, Hoca'nın deyimi ile "a la Corbu" idi. (Resim 6) Aynı yıla ait olan Teşvikiye'deki Firdevs Hanım Apartmanı da (Resim 7). Gene aynı yıllara rastlayan ve 1983'de kanımca, büyük bir kıymet bilmezlik ile yıktırılan Yalova Termal Oteli'nde ise (Resim 8), Sedad Bey'in İstanbul ve Ankara Üniversiteleri binaları dışında, sonraki yıllardaki yapılarının hemen tümünde

Resim: 6

Resim: 4

İnhisarlar Vekâlet

Resim: 5

Fındıklı, "Satie" binası

Resim: 6

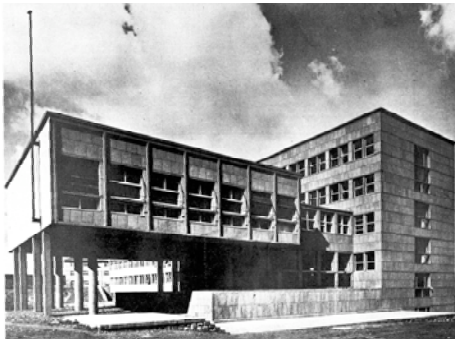
Le Corbusier, Villa Savoie

Resim: 7

Teşvikiye, Firdevs Hanım Ap.

Resim: 8

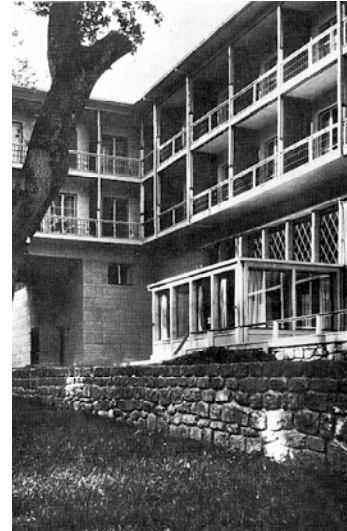
Yalova, Termal Oteli

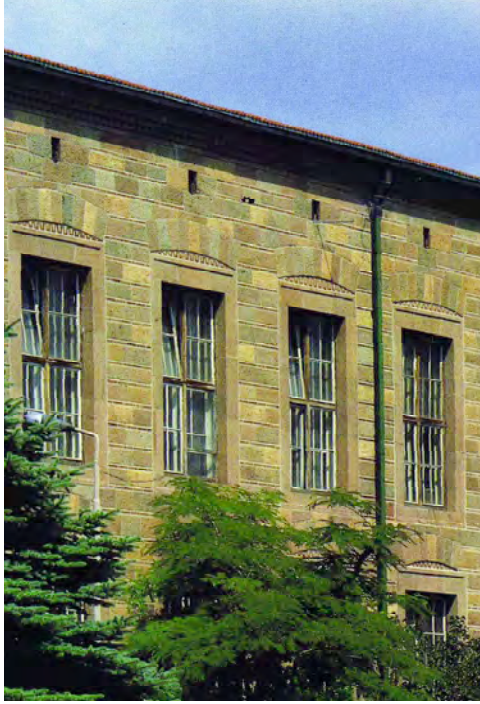
Resim: 4

Resim: 7

Resim: 8

Resim: 9

Resim: 10

Resim: 9

Ankara Üniversitesi,
F. E. F.

Resim: 10

Ankara Üniversitesi,
F. E. F.

Resim: 11

Taşlık Kahvesi

Resim: 12

Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı

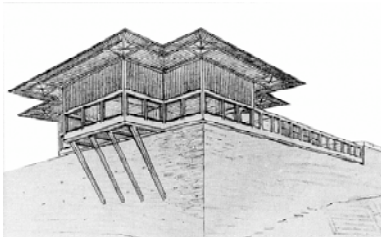
Resim: 13

İstanbul Adliye Sarayı

görebileceğimiz, betonarme iskeletin belirleyici olduğu, rasyonel formlarda çağdaş çizgide, vakur ve ciddi tavrılı, geleneksel mimarimizden izler taşıyan kendine has açıklık oranlarıyla geniş saçaklı, bir mimari yaklaşımın ilk örneği görülüyordu. 1940'lı yıllara ait Emin Onat ile birlikte gerçekleştirdikleri İstanbul ve Ankara Üniversiteleri ise, ikinci milli mimari hareketi olarak nitelendirilerek haklı olarak olumsuz yönde çok eleştiri alacaktı. Tamamen yığma tekniğini yansıtan hatta pencere açıklıklarının üzerlerinde hafifletme kemerleri olan düz kemerlerle geçilişine (Resim 9), köşe geçişlerinde mukarnaslara (Resim 10) yer

verilişine kadar devasa boyutlu binaların mimarisi gerçekten geçmişe bir özenti niteliğini aşamıyordu. O yılların çok tanınan bir yapısı da bugün Swiss Otelin yanında karaya çekilmiş bir gemi gibi duran Maçka Taşlık Kahvesi idi (Resim 11). Diğerlerinin tam aksine, çok daha hafif olan bu yapıda, Kanlıca'daki Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'nı (Resim 12) hatırlatan, plânından iç ve dış mimarisine, eski Türk Evlerinden yararlanışın ilginç örneklerden biriyle karşılaşıyorduk. 40'lı yılların sonlarına doğru Emin Onat ile birlikte gerçekleştirdikleri, önemli bir bölümü inşa edilmeyen İstanbul Adliye Sarayı'nda ise

Resim: 11

Resim: 12

Resim: 13

(Resim 13), geniş saçaklı dar düşey açıklıklı cephelerde, anıtsallıktan uzak, çağdaş anlayışa uygun betonarme karkası oluşturan kolon ve kirişler açıkça ifade ediliyordu.

1950’lerde başlayan Hilton, teknolojik yeniliklerden finansal yönüne uzanan o güne kadar ülkemizde rastlanmayan bir imkânlar bolluğu ortasında inşa edilecekti. Sedad Bey’in Amerika’nın önemli mimari kuruluşlarında SOM (Skidmore, Owings & Merrill) ile birlikte gerçekleştirdikleri Hilton’da, klâsik şemadaki üst katların dışında, özellikle alt katlarda ve bahçe ile olan ilişkilerde yaptığı değişiklikler ile mimariye büyük zenginlikler katanın Sedad Bey olduğuna başlarda değinmiştim. Burada da gene Türk Mimarisi’nden gelme izlere rastlanıyordu: “Şadırvan” (Resim 14) ile çok seneler önce yıkılmış olan Kağıthane, “Çağlayan’daki

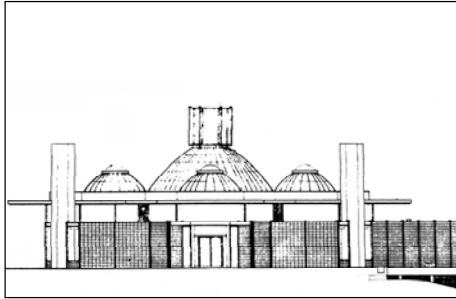
Resim: 14

Resim: 15

Ona, Ağa Han Ödülü kazandıracak olan Zeyrek’teki Sosyal Sigortalar Kurumu yapılarında da (Resim 18) eski Osmanlı-Türk Evi’nin geniş saçaklı, 1’e 2 oranlı düşey pencereyi, dışa kapalı zemin katlı dış cephelerini (Resim 19) hatırlatmakla beraber basit bir eklektisizden uzak, günümüz teknolojisine uygun, betonarme karkas ve elde edilmesi oldukça güç bir mimari mükemmellik ile karşılaşıyorduk. Benzer tutumunu daha sonraki yıllarda gerçekleştireceği ev, villâ, yalı konut

Resim: 14
İstanbul Hilton, Şadırvan
Resim: 15
Çırağan, Çadır Köşkü
Resim: 16
İstanbul Hilton,
Lokantanın Cephesi
Resim: 17
Edirne, II Beyazıt Külliyesi,
Yapılmayan Şifahane
Resim: 18
Zeyrek, Sosyal Sigortalar
Kurumu Binaları

Resim: 16

Resim: 18

Resim: 19

Çadır Köşkü” (Resim 15) benzerliği gibi. Acaba Hilton’un yapılmayan lokantası da (Resim 16) Edirne 2. Beyazıt Külliyesi’nin “Şifahanesi”nden (Resim 17) bir şeyler almamıştıydı?

yapılarında, hatta Hindistan Elçiliğinde de sürdürecekti. Ancak düşey taşıyıcı elemanların önemle vurgulandığı Fındıklı’daki Akbank Genel Müdürlük Binası (Resim 20) ile cephelerinde taşıyıcı betonarme ızgaranın belirleyici olduğu

Resim: 19
Safranbolu, geleneksel evler
Resim: 20
Fındıklı, Akbank Genel
Müdürlüğü
Resim: 21

Resim: 17

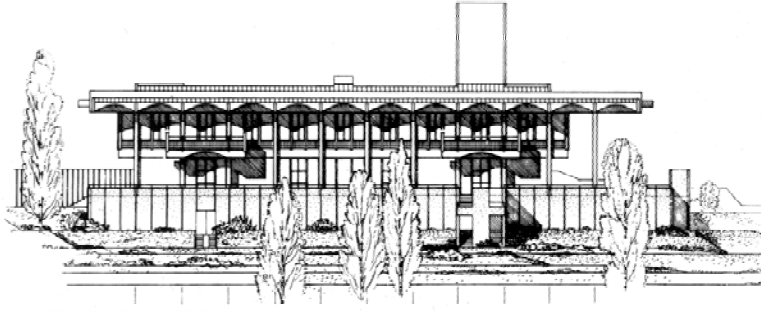

Resim: 20

Resim: 21

Resim: 22

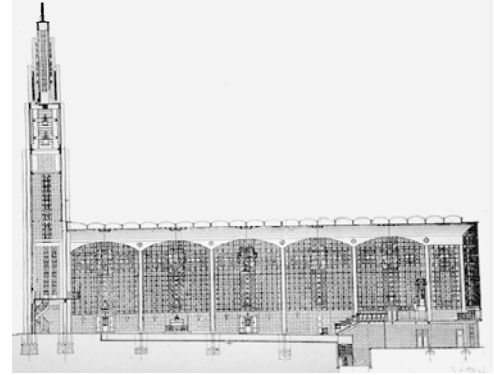
Resim: 22 Ayazağa'daki Alarko Blokları'nda
Ankara, Pakistan Büyükelçiliği

Resim: 23
A. Perret, Paris
Notre-Dame du Ra

Resim: 24
Fındıklı, Güzel Sanatlar
Akademisi Holü

Resim: 25
A. Perret, Musee'den
Travaux Publics

Ayazağa'daki Alarko Blokları'nda (Resim 21) çıkmalar ve geniş saçaklar gibi elemanlara rastlanılmayacaktı. Pakistan Elçiliğinde ise, saçaklar tonozlar şeklinde konsol olarak dışarıya uzanıyordu (Resim 22). Şüpheci bir yaklaşımla bu, kendisinin gençlik yıllarında bürosunda çalıştığını söylediği A. Perret'in çıplak-beton uygulamalı "Paris, Notre-Dame du Raincy" adlı binasına (Resim 23) bağlanabilir miydi? Sürdürürsek yangından sonra betonarme olarak yeniden inşa edilen Fındıklı'daki "Akademi Binası"ndaki konferans salonuna boşlukta çıkan dairesel merdiven ile (Resim 24) çevresindeki çıplak betonarme kolon girişlerle cam yüzeylerin oluşturduğu mekân ile gene "Perret'nin Musee'des Travaux Publics"i (Resim 25) arasında benzerlikler bulunabilir miydi, hatta Wright veya Neutra'dan esintiler? Ancak ne olursa olsun, ortaya

Resim: 23

çıkan yapı size her zaman Sedad Eldem'in mimarisini çağrıştıracaktı.

Bunlar hakkında, Sedad Bey'in mimarlığı, kişiliği hakkında çok şey yazıldı, ancak kanımca altı kalın çizilmesi gereken bir yönü üzerinde gereğince durulmadı; binalarının hemen göze çarpan, detaydan bütüne yansıyan kusursuzluk ve mükemmellikleri üzerinde. Bu, malzeme seçiminden ve detay çözümlerindeki, zorlama ve hüner göstermekten uzak, dolaysız bir sadelikten, bir anlamda doğallıktan kaynaklanıyordu. Tabii bu arada mimar olarak onu seçmiş olanlara sonuna kadar kendini kabul ettirebilmiş olmasında da...

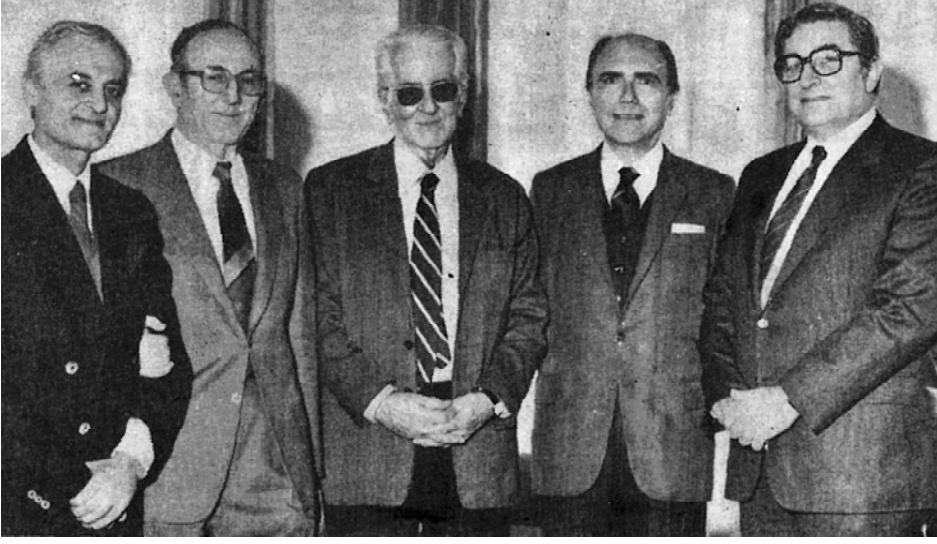
Eklektisist olarak niteliyebileceğimiz İstanbul ve Ankara Üniversitesi binalarının dışındaki eserlerinde kitle, cephe, iç mekân çözümleri ve detaylama hakkında özetlenerek söylenecek ilk şey bunlardaki açık-seçik, tutarlı, vakur, belki biraz da antiseptik, ya da soğuk diyebileceğimiz bir mimariyi, kolay eskimeyen bir mimariyi yansıtıyor olduklarıdır. Eskimemesi, kanımızca malzeme seçimi ile detaylamanın yanı sıra, mimarisini belirgin olarak günlük, geçici moda akımlarının ötesinde tutabilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Sedad Hoca mimarının hep doğal ve dolaysız olmasından söz ederdi. Proje tashihinden çıktığı bir gün şöyle

Resim: 24

Resim: 25

Resim: 26
Sedad ELDEM Ağa Han Ödülü
ile ilgili toplantı sonrasında.
(Soldan Sağa,
Prof. Önder Küçükerman,
Prof. Muhteşem Giray,
Prof. Sedad Eldem,
Prof. Dr. Bülent Özer,
Prof. Gündüz Gökçe)

Resim: 26

söylediğini hatırlıyorum: “Allah kahretsin şu Aalto’yu, titrek, kayan o duvarlar... Ya efendim Louis Kahn, nedir efendim o kemerler?” Bir de “Mimari endişe, ve mimari sorunlar” sözlerine her zaman kızdığımı hatırlıyorum: “Efendim, mimari endişesiz sorunsuz olmalı di mi?”

Doçentliğimden itibaren Sedad Bey ile aramızdaki ilişkilerde gene mesafeli olmak ile birlikte biraz daha yakın ve sıcak bir gelişme olmuştu. O yıllarda en yakınındaki kimse her zaman Hamdi Şensoy idi. Toplantılarda sıkıldığı anlarda veya üstü oldukça kapalı, kendisine has tarzda bir espri yaptığında başı hafifçe öne eğik bana bakıyor ve hafif bir gülümsemeyi zaptederek başını çeviriyordu. Ayrıca toplantılardaki görüşmelerden, tartışmalardan özellikle de iddialı bilimsel tavır özentsisi saydıklarından çok sıkılıyordu. Bir toplantı sonrasında bana iki genç arkadaşımın konuşmalarından bir şey anlayıp anlamadığımı sormuştu. Ben, biraz da muzipçe “bazen” diye cevap vermiştim. Sedad Bey, “Efendim, siz bazen, ben hiiiç...” diye, adeta kakhaha atarcasına gülerek gitmişti.

Mimarlığının yanında hocalık çalışmalarının önemli bir bölümünü de rölöve çalışmalarına ayırmıştı. 1934 yılında Akademi’de başlattığı Milli Mimari Semineri daha sonra kaldırılmış, ilerideki yıllarda Rölöve Restorasyon Kürsüsü kurularak Rölöve dersi öğretim programına alınmıştı. Ancak aradaki dönemde de Sedad Bey proje derslerinde öğrencilere, genellikle yakınında eski bir eser bulunan yerlerde proje yaptırıyor, bu eserin fotoğrafları ile rölövelerini istiyor, bunları arşivliyordu. Zaman zaman bunun tenkit edilmiş olmasına rağmen, oluşan birikimin, bazıları Feridun Akozan ile birlikte, Köksal Anadol’un da katkısı ile gerçekleşmiş çok sayıda kitabın yayınlanabilmiş, dolayısıyla Osmanlı mimarlığının evden köşklere, kasırlardanyalılara ve saraylara pek çoğu artık olmayan yapılarının rölövelerinin gelecek nesiller adına kazanılmış olması, sanırım bu tenkitleri ciddi anlamda etkisiz kılmaya yetecektir.

Hocanın emekli olduğu 1978 yılından sonra kendisi ile nadiren karşılaşıyor, pek görüşemiyorduk. Sibel Bozdağın,

Resim: 27
Sedad Eldem ve Onun Döneminin
Son İki Yapı Hocası:
Prof. Hamdi Şensoy
Prof. Gündüz Gökçe

Suha Özkan ve Engin Yenil'in hazırladıkları "Concept Media Pte Ltd" in "Architects in the Third World" serisinden yayınlanan "Sedad Eldem, Architect in Turkey" adlı, ünlü Avusturyalı Mimar Hans Hollein'in ön yazısının da bulunduğu kitap elimize ulaştığında Engin Yenil ile birlikte kitabı kendisine götürmeye karar verdik ve randevu alarak bir öğleden sonra Cumhuriyet Caddesindeki evine gittik. Sağlığı ile ilgili ciddi sorunları vardı, ama bizi gene de kapıdan girer girmez, içeriden gelerek çevik denebilecek bir hareketlilik ve güler yüz ile karşıladı. Bana, "Ah efendim, siz şimdi Rektör di mi?" diye takıldı, ikimize de sarılarak öptü. Kitabı çok beğenmişti ve sevinçliydi. Kendisine Mimar Sinan Üniversitesi Oditoryumunda yapılacak toplantıdan söz ettik. Hollein'da gelecek bir konuşma yapacaktı. Endişeli bir şekilde sordu: "Efendim, sahneye çıkmak nasıl olacak, acaba güç mü?" Salondan sahneye birkaç basamakta çıkıldığını, gerekirse orada kendisine yardımcı olunabileceği gibi, sahne arkasından da girilebileceğini söyledim. Cevabı tam Sedat Bey'den beklenecek türden idi: "Efendim, her insanın bir koketrisi vardır. Bakalım o kadar kişinin önünde kendisine yardım edilmesini ister mi?" Ancak korkulan olmadı, çok kalabalık, çok güzel bir toplantı oldu, Hocanın sahneye çıkmasında da hiçbir güçlük yaşanmadı, bu onu son

görüşlerimden biri olacaktı. Sedat Hoca'yı 07.09.1988 tarihinde kaybettik. Koç Holding'in "Nakkaştepe Tesisleri" ve Prof. Hamdi Şensoy ile birlikte yaptıkları, Altunizade'deki "Şark Sigorta Binası" ise onun ölümünden sonra tamamlanacaklardı. Yeni nesiller Sedat Bey'in mimarlığını hiç kuşkusuz bizlerden, yani onu tanıyan kuşaklardan farklı, daha objektif bakışlarla değerlendirebileceklerdir. Ancak o bizler için, kişiliği ile, hocalık tarzı ve tavrı ile, mimarisi ile, mimarisinin vardığı nokta ile gerçek bir efsane idi. Bugün de çok iyi mimarlarımız var. Ama efsane olduklarını söyleyemiyoruz. Aslında bu biraz da günümüz dünyasındaki değişimlerden, özellikle de demokrasinin yayılmasından kaynaklanan bir durum olarak da yorumlanabilir. Mimarlık, resim, heykel, edebiyat, müzik, sinema; hangisine bakarsanız bakın efsane adların son örneklerinin 20. yüzyılın 2. yarısında teker teker aramızdan ayrıldıklarını göreceksiniz, Sedat Hoca gibi...●

RESİM KAYNAKLARI:

ELDEM, S. Architect in Turkey, Concept Media Pte Ltd.

GÖKÇE, G. Arşivi

ELDEM, S. H. İstanbul Anıları, 1979